

KAZATELÉ PUJMANOVI Z BOHEMKY NA JIŽNÍ UKRAJINĚ

K 115. výročí založení české evangelické Bohemky

Alexandr Drbal

Mějte v paměti ty, kteří vás vedli a kázali vám slovo Boží.

Myslete na to, jak dovršili svůj život a následujte je ve víře!

Žd 13,7

Na Hospodinův rozkaz tábořili, na Hospodinův rozkaz táhli dál. Nu 9,23

Vznik současných českých evangelických osad na jihu Ukrajiny byl složitý a jejich obyvatelé pocházejí zhruba ze dvou skupin. Jedná skupina předků bohemských a veselynivských [Andršovi, Čápovi, Fibichovi, Hartovi (Hortovi), Hejtmánkovi, Hofmanovi, Jančíkovi, Jirsákovi (Jersákovi), Jelínkovi, Kratochvílovi, Kulhavovi, Matějákovi, Matějkovi, Nevečeřalovi, Petrákovi, Pujmanovi (Poymonovi, Pojmanovi), Provazníkovi, Rejchrtovi (Rajchertovi), Svobodovi, Švejdarovi a Vintrovi] odešla z Čech v l. 1742-1743 do Pruského Slezska a Polska, kde založila několik obcí a město Zelow (1803). Roku 1862 se odstěhovali ze Zelowa bratři Ignác Andrš, Konstantin Horta, Ferdinand Jelínek, Pavel Jersák, Karel (Samuelovič) Kulhavý (*1840, †1907), Jan Matějka, Pavel Petrák a Vilém Rejchrt s rodinami, a usadili se v německé osadě Hoffnungsthal Tiraspolského újezdu Chersonské gubernie (nyní městečko Cebrykove v Oděské oblasti) a r. 1873 na samotě Choroša (v době SSSR Chroševo) v údolí (ukr. balka) Chorošaja, která se nacházela asi 8 km na severozápad od osady Cebrykové.¹ Za nimi následovali další (celkem se odstěhovalo asi 60 rodin). Druhá skupina [Andrlovi, Bažounovi, Ditrichovi, Drbalovi, Chvojkovi, Janatovi, Jandurovi, Jedličkovi, Kučerovi, Plichtovi, Pluhařovi, Poláčkovi, Sivačukovi, Strnadovi, Trnkovi, Zatřepálkovi, Zelinkovi, Zlatníkovi] odešla z Čech v 60.-80. léta XIX. století na jih Ukrajiny a na Volyň. Tí, kteří odešli na jih Ukrajiny, žili na různých místech, zejména, na velkostatku plukovníka Žďanoviče (dříve hraběte Puškina) Parutyne² (nyní Očakivský okres Mykolajivské oblasti), na statku pana Kappo u Oděsy, ve Fedorivce (nyní Veselynivský okres Mykolajivské oblasti), v Murzakach (Murzalar Kemelči?) u m. Jevpatorije na Krymu, v Nemilovce u Holovanivska (nyní Jemylivka Holovanivského okresu Kropyvnycké oblasti), v Čechovce, která byla založena kol. r. 1879 v trojúhelníku mezi městečkem Kryve Ozero a obcemi Burylove a Hojdaji (původně Stanislavčik, nyní Kryvoozerský okres Mykolajivské oblasti) a opuštěná v r. 1907 kvůli zakoupení pozemků na nedalekém statku pana Sergeja Arkadijeviče Vojevodského (*1857, †?) v Baltském újezdu Podolské gubernie (nyní Kryvoozerský okres Mykolajivské oblasti) a založení tam česko-polsko-ukrajinské obce Serhijivka (existovala do r. 1976), starostou které se stal bývalý starosta Čechovky František (Mychajlo Vaclavovyč) Kučera (*1869, †1942).

Po dlouhém putování jižní Ukrajinou, jehož účelem bylo hledání lepších podmínek pronájmu půdy nebo koupi pozemků, 28 rodin z obou skupin společně pronajali r. 1889 (nebo 1890) půdu na velkostatku skutečného státního rady knížete Anatolie Jevgenijeviče Gagarina (*1844, †1917) v bývalé německé obci Marienberg (pak Kolonie Torosovo; od 1.2.1945 obec Nahirne Okňanského okresu Oděské oblasti). Do r. 1903 se k nim připojilo ještě 8 rodin. Některým se podařilo zakoupit půdu, např. již zmiňovaný Karel Kulhavý³ zakoupil, pravděpodobně před r. 1896, 200 desetín (1desetina = 1,0954 ha) zemědělské půdy pro čtyři syny vedle vsky Mykolajivka (pak Žovtneve, od 17.3.2016 Vyšneve, Ljubašivského okresu Oděské oblasti). Nespokojení s podmínkami za pronájem putovali společně dále do Kazachstánu, kde na vzdálenosti cca 640 km od města Petropavlovka (kaz. Petropavl) založili osadu Petropavlovku (1896-97?)⁴, ale přes těžké klimatické podmínky a nedostatek vody, pak následující neúrody se vrátili mnozí r. 1899 zpět do Chersonské gubernie.⁵ Zde pronajali půdu v Alexandrovce (1899, od r. 1945 Mala Oleksandrivka Podil'ského okresu Oděské oblasti), Čubovce (1899, nyní Čubivka Podil'ského okresu Oděské oblasti) a Žachovce nebo Žochovce (1899, nyní Zymnye'ke Vradijivského okresu Mykolajivské oblasti).⁶ Na začátku 20. st. zakoupili půdu v Samarské gubernii (1902?), kde u řeky Volhy založili obce

Obr. 1. Václav Pujman

Stěpanovku, Čubovku a Čechy (jiný název Čechovka). Tam je navštěvoval a sloužil jim Slovem Božím v ruském jazyce německý luterský pastor Andreas Gorne (*1870, †1931) z německé kolonie Schöntal (zal. 1857; dnes obec Dolina, okres Fedorovka, Saratovská oblast, Ruská federace).⁷ Však i tam neměli štěstí kvůli těžkým klimatickým podmínkám. Proto r. 1905 utekli někteří zpět do Chersonské gubernie, ztratili za dvě léta celkem 75 000 dolarů a zanechali koupennou půdu, vystavené domy a hroby svých nejbližších. Většina z nich se v r. 1906 usadila v Alexandrovce (včetně bývalých čubovštích). A pět bratrů Ignác Andrš (*1844, †před r. 1910?) a Fridrich Jelínek (*1867, †1957) ze Zelova, Fridrich Horta (*, †?), vnuk Konstantina Horty ze Zelova, Pavel Poláček (*1879, †1957), rodák z Moravy, a František Zlatník (*1866, †1933), rodák z Drahařic u Poděbrad pronajali v srpnu 1905 půdu u panů Lva Izraileviče Brodského (*1852, †1923) a Semena-Jakova Ivanoviče Krauze mezi obcemi

Novopavlivka (zal. 1780) a Dobrožanivka (zal. 1892) v Ananjevském újezdu Chersonské gubernie (nyní Vradijivský okres Mykolajivské oblasti) a založili v dolině bezejmenného přítoku řeky Čičiklija novou osadu Bohemku. Už za rok se k nim připojily rodiny kazatele Viléma Rejcherta (*1832, †1910)⁸, Josefa Fibicha (*1875, †1933?), Fridricha Kratochvíla, Ludvíka Horty a také Jana Zatřepálka (*1866, †?). Všeho 40 rodin. Na jaře r. 1907 se začalo stavět, pravděpodobně po obou stranách staré silnice. První dům vystavěl Pavel Poláček, který se také stal prvním starostou obce.

Jak probíhala výstavba, popsal podle vyprávění jednoho z prvních obyvatelů Bohemky br. J. Zatřepálka, diákon České církve reformované (ČCR) Rudolf Šedý (*1873, †1970) ze Svebohova, který navštívil Bohemku v dubnu 1911: „*Najali si společně kolem jednoho tisíce desetin půdy, ale k tomu neměli žádných chat. Ty bylo potřeba stavět. Zatím stloukli několik, docela obyčejných prkenných boud, poněvač museli především oseti svá pole. Nesnáze ovšem byly značné. Tábořili takřka pod širým nebem, jsouce vydáni v šanc větrům, zimě a dešti, nebo boudy stačily sotva pro děti. K tomu nebylo vody. V blízkosti nalézala se jediná studna, jejíž voda se hemžila hmyzem. Bylo tedy především potřeba vykopati studnu a získati tak zdravou vodu. Jakmile bylo zaseto dali se do stavení. Všecky schopné ruce vyráběly veliké, z černého bláta uhnětené cihly, které na slunci vysušený daly dobrý materiál ku stavbě. Chaty pak vyrůstaly takřka ze země. Čtyřicet chat stavěli najednou a nezapomněli ani na školu, která zároveň byla určena pro schůzky ke slovu Božímu. Práce šly tak rychle ku předu, že za šest týdnů na pustém dřívě poli se objevila útulná vesnička pozůstávající ze dvou řad zemljanek stejného typu, jež zatím neobíleny vypadaly jako perníkové chaloupky. Zemljanky jsou celé z hlíny i střecha je hliněná, která z obou stran pečlivě vymazána, tvoří zároveň lomený strop, čímž jizby nabývají vzdušnosti“.⁹*

Pravděpodobně po výstavbě obce i školy-modlitebny působil několik měsíců v Bohemce kazatel a učitel František Dostál (*1876, †1956) ze Svobodné církve reformované (SCR), který předtím působil v Čubovce (1900-02) a znal se s mnohými bohemskými bratry.¹⁰

Odkud a kdy přišli Pujmanovi z Čech zatím není známo, ale r. 1803 bydlelo několik rodin Pujmanových ve Friedrichově Hradci ve Slezsku. Roku 1813 je zaznamenán Matěj Pujman, syn Matěje Pujmana z Friedrichova Hradce, v Zelově. Jeho syn Josef (*1.11.1823, †?) se stal r. 1862 kantorem ve Faustynově a r. 1870 se odstěhoval na Volyň. Kolem r. 1890 (?) objevili se Pujmanovi v Marienbergu a od r. 1899 bydleli v Čubovce. Nakonec, r. 1908 se přistěhovali bratři Václav (*1878, †1952) (obr.1), Pavel (*1880, †1933?) a Fridrich (*?, †1933) Pujmanovi s rodinami do Bohemky, a pravděpodobně r. 1912 – br. Matěj Pujman do Veselynivky a br. Josef Pujman - do Alexandrovky. Byli to synové Matěje Pujmana z Čubovky. Ve stejném roce Fridrich Pujman jako první bohemský muž narukoval do ruské armády. Je také známo, že Václav Pujman byl vyučený krejčí, zúčastnil se rusko-japonské války 1904-05 jako voják a četař (seržant) Císařské ruské armády, kde byl i vyznamenán a r. 1906 se vrátil domů, ještě do Čubovky.

Rok přesídlení Pujmanových do Bohemky byl památný ihned z několika důvodů. Tehdy se začala o bratry starat Česká církev reformovaná (ČCR) a Misijní odbor Kostnické Jednoty (MO KJ) a už 22.-23. srpna navštívil Bohemku farář František Prudký (*1872, †1939) z Olomouce jako zástupce MO KJ. Byl to vůbec první návštěvník z Čech v Bohemce! Po návratu do Čech se mu podařilo vyhledat pro Bohemku učitele. Stal se jím Emil Drobný (*1879, †1921), rodák z Nosislavi (dnes okres Brno-venkov), který přijel do Bohemky už v prosinci r. 1908 a sloužil bratrům jako učitel a kazatel do 10. března 1910, kdy odešel k bratřím do Kučova v Polsku. V prosinci 1908 se objevila také první známá tisková zmínka o Bohemce v českém tisku a to v článku F. Prudkého *Návštěva českých exulantských reform. osad na Rusi* (almanach *Orloj* na rok Páně 1909), kde se zejména píše: „Bohemka je jedná z nejzajímavějších míst, která jsem za svého pobytu v Rusku viděl. ... Bratři v Samarsku vše pozbyvší pronajali si zde zemi a hned přistoupili k výstavbě vesnice. Bez stavitelské a zednické pomoci postavili si vesnici, která svou pravidelností a výstavností všeobecný obdiv vzbuditi musí. Každá chaloupka nizoučká sice, ale jako z perníku hezoučká. Zdi jsou z hlíny, střecha je také z hlíny opěchovaná. Stropů není a jsou ty domečky při vši nízkosti velmi vzdušné. U každého domku jsou potřebná hospodářská stavení buď z hlíny neb ze slámy. Nad každý dům vysoko se zvedají obrovské kupy slámy. Bratři při svých starostech o své vedlejší potřeby nezapomněli na duchovní. Uprostřed vesnice se tu vypíná pěkná škola, ve které se každé neděle shromažďují k službám Božím. Aby věděli, kdy se mají scházeti, stojí v nedostatku zvonu pěkný červenomodrobílý prapor před modlitebnou. Jak ten je vztyčen, je čas k službám Božím”.

Učitel E. Drobný se snažil povzbudit toto evangelické společenství a proto se věnoval nejen učení dětí ale i kázání. Z jeho podnětu byl v Bohemce už v březnu r. 1909 založen křesťanský spolek *Hus*, o existenci kterého se zmiňuje např. *Komenský : Kalendář pro český lid na Rusi* na rok 1910. Bohužel, gubernátor Chersonské gubernie stanovy spolku neschválil, proto E. Drobný napsal do měsíčníku *Českomoravská Jednota*, že „pan gubernátor ustanovil pro ně svátek "pod zeleným“.¹¹ Kromě toho, sbor pro účely zlepšení kvality bohoslužeb koupil v obchodě "Děpo muzikálních instrumentov" krajana Jindřicha Jindřiška (*1857, †1924) na ul. Kreščatyk č. 41 v Kyjevě harmonium, na jehož pořízení se sebralo 160 rublů.¹² O své práci br. Emil Drobný podrobně psal do *Křesťanských listu* (USA), které také předplácel, proto nyní uspokojivě víme o všech jeho snahách a problémech a proč vlastně odešel do Kučova.

Rok 1909 je znám tím, že 23.-24. června znovu navštívil Bohemku farář F. Prudký a byl ubytován v bytě br. E. Drobného, který bydlel u br. F. Zlatníka. V témže roce se v obci poprvé odebíral biblický časopis k probuzení a pěstování křesťanského života *Betanie* (předplácel se do r. 1914; vydával ho člen ČCR Josef Kostomlatský v Táboře v l. 1883-1920).

Po odchodu br. E. Drobného do Kučova (dnes Polsko) působila v Bohemce dvě zimy (1909-1910 a 1910-1911) ruská učitelka, která byla pravděpodobně z ruské baptistické církve.

Začátek r. 1910 nesliboval nic dobrého. Na obloze bylo lze pozorovat kometu Halleyovou. A když přišlo suché léto zasáhla Bohemku epidemie cholery. Tehdy na hřbitově, který ležel ve vzdálenosti asi 400-500 m na východ od Bohemky zleva od současné cesty do ukrajinské obce Pokrovs'ke a za prvním ochranným lesním (javorovým) pásem - větrolamem¹³ se objevila řada nových hrobů. Přesný počet zemřelých se nepodařilo zjistit. Po ukončení epidemie byl tento hřbitov uzavřen. Nový hřbitov, který se používá dosud, byl založen už v r. 1911.¹⁴

V r. 1910 odešel do nebeského domova také Vilém Rejchrt, kazatel, učitel a malíř, rodák ze Zelowa, tchán Václava Pujmana, který jako první vedl toto malé evangelické společenství po odchodu ze Zelowa. Byla to významná osobnost, „svjatýj čolovik“, jak říkali v okolních vesnicích. Seznámit se s ním chtěli mnozí věřící Ukrajinci a Rusové, hledači Boží pravdy. Ku příkladu, za tímto účelem přijížděl do Čubovky, kde na začátku 20. st. rodina Rejchrtovích bydlela, také významný ruský spisovatel Lev Tolstoj (*1828, †1910).¹⁵ V témž roce vznikla v Bohemce první truhlárna, kterou provozoval Ferdinand Jelínek.

Výsledky práce kantora E. Drobného a ruské učitelky byly natolik přesvědčivé, že již zmiňovaný diákon Rudolf Šedý tak psal o některých svých dojmech v dopise z června 1911 týdeníku *Českomoravská Jednota*: „A což ... ty děti na Bohemce. Chlapci i děvčata deseti až čtrnáctiletí vyznávali hříchy své pláčem, slibující lepší život a prosíce o milost. Také sami se

scházejí ke shromážděním, které řídí některý ze starších chlapců. Vskutku, takových dětí my u nás nemáme. Tuto krásnou památku zanechala po sobě ruská učitelka, která tam učila poslední zimy. Ale než ona mohla co pořídit, bylo napřed potřeba namáhavé pionýrské práce pana kantora Drobného, který děti čtení a psaní naučil“. Při této návštěvě uspořádali bohemští sbírku na práci MO KJ (20 rublů – sbor, 2 ruble – Karel Horta, 2 ruble – tři sestry a 1 rubl – nejmenovaný).

Pravděpodobně po odchodu ruské učitelky i začal působit učitelem a kazatelem Václav Pujman. Za jeho nepřítomnosti sloužil bratřím také Fridrich (Ferdinandovič) Jelínek (*1866, †1956), lidový léčitel, známý v ukrajinském okolí jako „kostoprav“, což můžu potvrdit, neboť asi v r. 1953 byl jsem svědkem, když úspěšně narovnal mého dědečka Alexandra Drbala, družstevního řemenáře.

Následující rok 1912 byl rokem 500. výročí návštěvy Ruska (Pskov) a Bělorusi (Vitěbsk) Mistrem Jeronýmem Pražským (*1360, †1416), ale byl to také rok hromadného stěhování bohemských. Přistěhovali se bratři František Jančík (*1877, †1937) a Josef Matějka (*1887, †1933) s rodinami ze sousední ukrajinské obce Žachovky. Na to bratři z Bohemky Vilém Horta, Pavel Kratochvíl, Josef, Karel a Pavel Poláčkoví, Antonín Zlatník a z nedalekého Zeleného Jaru¹⁶ Jan Hejtmánek, Alois Manek, František Suchánek a Jan Švejdar založili 14. února 1912 obec Sirotinku (od r. 1950 Veselynivka). Později se tam přistěhoval také Matěj Pujman (*?, †1920) s rodinou z Čubovky. Byl to bratr Václava, Pavla a Fridricha Pujmanových z Bohemky. Jiné rodiny bratři zas přesídlili do bývalé německé obce Sophienthal (cca od r. 1918 Sofijivka, nyní Novosamarka) a osm rodin se odstěhovali do Kanady, mezi kterými byli např. i synové Jan a Pavel kazatele Viléma Rejchrt. V témž roce začal provozovat v obci první kovárnu br. Fr. Jančík.

Příčiny tohoto přesídlení jsou shrnuty v cestovní zprávě představitele České misijní jednoty faráře Františka Bednáře (*1884, †1963) z Klobouk, který 6.-7. června 1914 navštívil Bohemku (zastavil se u br. Karla Harta). Tam se zejména píše: „*V Bohemce jest nyní dvacet rodin reformovaných. Jest to zvláštní vesnice – bez stromů. Bratři jsou totiž v nájmu a nevědí, zda po vypršení lhůty nájemní opět jim bude půda ponechána a proto ani stromů nesází.*“ Vlastně tato nejistota je nutila stěhovat se dále, protože najatá půda nemohla uživit rozrůstající se rodiny. Samozřejmě, existovala i jiná cesta k půdě. Bylo možné přijmout pravoslaví a pravoslavný si v Ruském císařství mohl koupit půdu. Ovšem, není znám ani jeden případ, kdy bratři se vzdali víry otců.

1. srpna 1914 vypukla První světová válka a s ní se obrodily i snahy krajanů v Ruském císařství o osvobození českého národa od rakouské nadvlády. Proto na Ukrajině vznikla Česká Družina a československé legie, kam se přihlásili také bratři z Bohemky a jiných českých osad na Ukrajině, a platila se národní daň na účet Československé národní rady.¹⁷ *Proto i bratři v Bohemce mají zásluhu na tom, že 28. října 1918 vzniklo Československo!*

O nějaké vzpomínkové akci v obci k 500. výročí upálení Mistra Jana Husa v červenci 1915 se nepodařilo sehnat vzpomínky, i když jeho památka byla a je v Bohemce dosud živá.¹⁸ K výročí vyšel ve vydavatelském družstvu Čechoslovan v Kyjevě *Husův sborník*, který uspořádal redaktor Věnceslav Švihovský (*1875, †1957), rodák z české obce Hlinsk na Volyni.

Války, běžence a epidemie vždy kráčely dějinami spolu. Nebyla výjimkou ani První světová válka. V září 1915 se přistěhovali do obce váleční běženci z české exulantské obce Michalovky na Volyni Teofil Jersák (*1893, †1957) a Jan Vabík (*1900, †1957) s rodinami a v r. 1916 zasáhla Bohemku epidemie tyfu. Zda si vyžádala nějaké oběti na životě, se nepodařilo zjistit.

Po únorové revoluci r. 1917 unavená ruská armáda se postupně rozpadala. Tehdy také se národně uvědomělí Ukrajinci snažili vytvořit samostatný stát, což se jim nakonec povedlo. S tím však nesouhlasili bolševici v čele s Vladimírem Leninem, kteří se po říjnovém převratu r. 1917 chopili vlády v Rusku. Tak začala sovětsko-ukrajinská válka. Ukrajinci si pozvali na pomoc německou a rakousko-uherskou armádu. V takových podmínkách nejlépe organizované vojenské síly v celém Rusku, československé legie, musely v r. 1918 opustit Ukrajinu, poněvadž držely neutralitu. Tak začala jejich slavná anabáze přes celé Rusko do Vladivostoku. Někteří legionáři, kteří měli na Ukrajině rodiny, však vystoupili z legií a vrátili se domů. Mezi nimi byli také Pavel Pujman (*1880, †1933?) a Karel Rejchrt (*1894, †1972) z Bohemky. S odchodem legií začala

občanská válka na Ukrajině a v Rusku. Kdo jenom v té době Bohemku neobsazoval nebo nenavštěvoval?! Bylo jich vskutku mnoho - jednotky německé armády, které také pohřbily několik svých vojáků - luteránů na hřbitově, vojáci Ruské dobrovolcké armády generála Antona Denikina a Rudé armády, oddíly atamana Matvija Hryhorjiva (*1884, †1919) a komisaři Všeruské mimořádné komise (VČK). V paměti bohemských zůstala, např., zplnomocněnkyně VČK Marusja, která vždy sahala na revolver, aby prosadila bolševickou vůli. Jak je známo konečného vítězství v okrese bolševici dosáhli až v únoru r. 1920 a jako výsledek bohemští dostali půdu do osobního vlastnictví.

Bolševická politika „vojenského komunizmu“, poválečný rozvrat hospodářství a neúroda vedly v l. 1921-1922 k hladu, prvnímu v dějinách Bohemky. Naštěstí nikdo nezemřel. Tehdy také přišla bratřím na pomoc KJ a ČCE. V červenci 1922 navštívili Bohemku již známý charismatický vikář R. Šedý s řídícím učitelem Josefem Klimešem z Leštiny a zastavili se u kazatele a učitele Václava Pujmana. Výprava opatřila pro hladovějící bratry v Chersonské gubernii, zvláště pro Bohemku, obilí a osev v ceně 100 milionů rublů a přivezla knihy za 300 Kč. To co uviděl br. vikář Rudolf Šedý v krajanských osadách bylo politováníhodné. Hlad, epidemie, zanedbané školství, mnoho sirotků. To vše ho přimělo k prosazování širší pomoci krajanům na Ukrajině. Už za pět měsíců (9.1.-4.5.1923) za doprovodu učitele pro Alexandrovku, doktora teologie Jaroslava Martinka (*1888, †?), on znovu navštívil Bohemku a jiné osady a na doporučení KJ a ústředí ČCE vzal do Čech na studie 78 dětí z chudých českých rodin SSSR. Z Bohemky do Čech jelo deset dětí, mj. Ludvík (Pavlovič) Kratochvíl (*6.9.1909, †23.1.1975), dědeček faráře ČCE Daniela Matouše, a Emilie (Fridrichovna) Kulhavá (*4.10.1911, †17.1.1980), babička sborové sestry ve sboru ČCE Praze 2 - Vinohrady Ireny Šebestové v l. 2001-2004. Pravděpodobně tehdy, podle pamětníku, br. vikář R. Šedý ordinoval br. Václava Pujmana k službě Slova a svátostí. Ve svém článku v časopise *Naše zahraničí* (1923, č. 4, s. 123) br. R. Šedý napsal: „*Český osadník na Rusi zasluhuje také naši podpory, bylť on tam na Východě průkopníkem české kultury a čestným představitelem našeho národa*“.

Při návštěvě Bohemky spolu s R. Šedým již zmiňovaný učitel J. Martínek krásně kázal. Pak se stal oblíbeným kazatelem sboru v Alexandrovce, proto na žádost bohémských čtyřikrát kázal také v Bohemce (10., 13., 17., a 23. června 1923). Bohoslužeb se vždy zúčastnilo 80 až 100 sester a bratří.

Nová ekonomická politika (NEP), kterou zavedli bolševici ještě r. 1921, začala dávat výsledky až kolem r. 1925. Ale už r. 1927, kdy soudruh Stalin pochopil, že v důsledku této politiky ztrácí reálný vliv na vesnici a zemědělství, začaly první represe. Tehdy se konal v Kyjevě první proces i proti českým učitelům, m. j. i J. Martínkovi z Alexandrovky a Bohuslavu Černíkovi (*1902, †1974) z Bohemky na Krymu, které poslala na Ukrajinu KJ. Posléze J. Martínek byl vězněn na Soloveckých ostrovech na Bílém moři, potom na Kavkaze a vrátil se do ČSR v r. 1936 po tom, jak ministr zahraničí Eduard Beneš na popud KJ internoval u vlády SSSR za osvobození českých učitelů a krajanů.¹⁹ B. Černík byl úředně donucen vrátit se do ČSR a už od 1.9.1927 působil jako diákon ČCE v Sulejovicích (okres Litoměřice).²⁰ Už tehdy předvídaví bratři jako Fridrich (Karlovič) Horta a Samuel (Fridrichovič) Jelínek přesídlili do Kanady.

V r. 1928 zasáhlo Bohemku znovu velké sucho a s ním neúroda a druhý hlad. Tehdy také byly vládou SSSR poprvé zavřeny státní hranice.

Na podzim 1929 proběhla repatriace z Československa do SSSR 9 jinochů a 2 dívek (z těch děti, kteří jeli do Čech s vikářem R. Šedým v r. 1923). Ti ukončili studia a projevíli zájem o návrat domů. Mezi nimi byli Bedřich (Vilémovič) Rejchrt (*20.12.1910 Bohemka, †1933?), který se stal agronomem ve m. Tiraspolu (nyní Moldavská republika), Alexandra Sivačuková (*16.3.1909, Čechovka, †1933?), která se stala učitelkou v Bohemce, a Růžena (Josefovna) Matějková (*6.8.1911 Žachovka, †1933?), která se stala učitelkou v Sirotince.²¹ Ve stejném roce začala násilná kolektivizace a posléze i masové represe, v důsledku čeho bohemští znovu ztratili půdu.

V letech 1929-30 zanikla v důsledku kolektivizace samota bratří Kulhavých u Ľubašivky a rodiny přesídlily nebo spíš utekly do Bohemky a jiných okolních osad.²² V r. 1930 vzniklo v

Bohemce družstvo (ukr. kolhosp) Červonyj prapor, prvním předsedou kterého se stal rodák ze Zelowa Josef Matějka (*1885, †1931).²³

V zimě r. 1932 zasáhl Ukrajinu a Bohemku nebývalý hlad - holocaust, uspořádaný sovětskou vládou, který trval do léta 1933. Tehdy zemřelo 15. bratrů a sester.²⁴ Z nich Ludvík Pujman zemřel u pomníku VI. Lenina v okresním městečku Vradijivka, kam odešel se slovy: „*Půjdu k Leninovi, at' mně nakrmí*“. Jak to ve skutečnosti bylo, co hladovějící cítili, můžeme se dočíst v dopise ze dne 22.4.1933, který se uchovává v archívu synodní rady ČCE a který napsala br. R. Šedému snacha Václava Pujmana Emilie Pujmanová (*1914, †?), později Andršová:

„Pane faráři, prosíme, neodkládejte naši prosbu ani na chvílku, neboť smrtí hladem jest hrozná. Viděli jsme zde, jak již dva zemřeli hladem, hoši Kulhavých. Byli opuchlí, až se blýskali a opuchlých je u nás velice mnoho. ... Snad nás znáte. Já jsem Václava Pujmana nevěsta, máme dvě děti, Aničku a Adolfska. Anička jest tříletá a hošík sedmiměsíční a můj muž Ludvík sedí zavřený v „dopru“ [ve vězení]. Už neumí ani chodit, musí ho zdvihat a já jsem s dětmi sama doma. Děti pláčou, chtějí jíst a není jim do úst co dát. Komu ještě dojí kravička, tak nám trochu toho mléka dá. Ale co je to všechno platné. Takových, jako jsme my, jest u nás mnoho, skoro polovička nemá ani stodolu, ani komoru, ani kde by hlavu sklonili. Jsme jenom jako ptáci, pořád přeletujeme z chaty do chaty a svého nic, ani tu lžici nemáme, poněvadž nám všechno sebrali a z chat povyháněli, tak že nezbývá nic jiného než umřít hlady. Pantáta jest vypovězen na pět let a panímáma jest jako já honěna z místa na místo a můj otec jest také již pět měsíců ve vězení. U nás mnozí dostávají z Čech pomoc a já věřím, že moje prosba nebude oslyšena, ale vyslyšena. Když budete něco posílati, adresujte na Josefa Rejchrtu. Kdyby jste to adresovali na nás, tak by nám to vláda nedala, poněvadž nás počítají jako „pomeščíků“, jsme zavření, ti poslední. Pošlete něco také Bedřichu Rejchrtovi, také jest zavřený, sedí v Odese již 6 měsíc i Saša Sivačuková stejně s ním i všichni, co byli v Čechách. Velice strašně vypadají, někteří již složili svoje kosti v „dopru“ navždy, odešli na věčný „dopr“, odkud není návratu“.

Podářilo se zjistit, že za období 1929-1939 se represe dotkli kolem 30 bratrů a sester. Z rodiny Pujmanovi se jednalo o kazatele Václava Pujmana (*1878, †1952)²⁵, který byl zatčen 6.3.1929, odsouzen Zvláštní poradou při Kolegiu Oděského politického ředitelství (zkr. GPU, předchůdce NKVD) 3.9.1929 na 3 roky se zákazem bydlení v Moskvě, Leningradě (nyní Sankt-Petěrburk), Rostově na Donu a v Ukrajině. 4 měsíce byl v gulagu ve m. Perm poblíž pohoří Ural a potom v okolí Moskvy, kde pět let kácel stromy. Pak byl propuštěn a vrátil se do Bohemky. Roku 1949 byl povolán na rok do pracovní armády (trudarmii). Dále jeho synovec Vilém Pujman (*1896, †1967), budoucí kazatel, byl zatčen r. 1932, strávil půl roku ve vězení v Oděse, načež byl podmíněčně propuštěn pro nedostatek důkazů, ale r. 1938 znovu odvečen a vrátil se až po r. 1945; jeho syn Ludvík (Václavovič) Pujman (*1910, †1933) a jeho bratr Pavel Pujman, bývalý příslušník čsl. legií, zemřeli hlady ve vězení.²⁶ V již zmiňované pracovní armádě byl také vnuk Václava Pujmana Adolf (Ludvíkovič) Pujman (*1932, †1995).

V r. 1938 provedl bolševický režim ještě jeden ohavný čin vůči národnostním menšinám. Podle Usnesení UV KS (b) Ukrajiny *Pro reorganizaci škol v Ukrajině* ze dne 10. dubna 1938 byla uzavřena česká škola v Bohemce, což odpovídalo směru národnostní politiky soudruha Stalina. Proto od září 1938 až do 10. září 1991 se vyučovalo jen v ukrajinštině (od r. 1991 se čeština vyučuje už jen jako volitelný předmět (první učitelka Olga Andršová). Do působení křesťanských sborů národnostních menšin se režim tehdy ještě nerozhodl zasahovat, zejména když tam nebyl chrám. Což ku příkladu nelze říci o Polsku, kde r. 1928 byly zakázány bratřím v Zelově bohoslužby v českém jazyce. Tohle si v SSSR ani soudruh Stalin nedovolil.

Na jaře r. 1941 poprvé narukovali do Rudé armády bohemští muži. Byli to Karel Andrš (*1920, †1941), Karel Kratochvíl (*1921, †1941?), Karel Kulhavý (*1921, †1986) a Karel Rejchrt (*1921, †1979). Tehdy také byl v obci vystavěn a začal působit mlýn (rozebrán v r. 1976 kvůli vetčnosti). Mlýnářem se stal Julius Kučera (*1890, †1976), který se v r. 1940 přistěhoval s rodinou ze Serhijivky. Za několik měsíců na to, 22. června 1941, vypukla německo-sovětská válka a 8. srpna 1941 vstoupila do Bohemky okupační rumunská armáda.

19. srpna 1941 podle rozkazu vrchního velitele rumunské armády byla zřízená okupační rumunská administrace na poměrně velkém území mezi řekami Dnister a Pivdennyj (Jižní) Buh s centrem ve m. Tiraspol, které obdrželo název Transnistrie. Bohemka byla začleněna do okresu Golta. Zanedlouho byla zřízená v obci vesnická administrace ve složení starosta Ludvík Jančík (*1901, †1976), policajti Jaroslav (Samuelovič) Jelínek (*1922, †1990) a Karel (Ferdinandovič) Jelínek (*1923, †1990). V konci r. 1942 se starostou stal Fridrich (Josefovič) Andrš (*1898, †1965).

Nová okupační vláda se ihned rozhodla využít pro propagandistické účely neutěšený stav českých sedláků v sovětské říši. Proto už v listopadu r. 1941 navštívili českou obec Holuboaia (Holuboje; zal. v 80. letech 19. st., do r. 1912 se jmenovala Novohrad, nyní Moldavská republika)²⁷ a pak Bohemku čeští a němečtí novináři z Prahy. Výsledkem této návštěvy se stala ilustrovaná brožura *Krev a slzy : Osud českých sedláků ve znamení srpů a kladiva : Co vypravují naši krajané*, která vyšla dvakrát v Praze (1942, 1943).

Obr. 2. Konfirmandi s kazatelem Václavem Pujmanem 7.5.1945

Jak si vedli okupanti, zejména němečtí nebo rumunští, na Ukrajině a v Rusku, jaké páchali zločiny proti lidskosti, je zvláštní povídání, ale bylo to prostě nad lidské síly. Jako by to ani nebyli křesťané. Byli svědky velké popravě Židů (kolem 1000 osob) na bohemském poli za již neexistujícím rybníkem zprava od silnice Bohemka-Novopavlivka.²⁸ V těchto podmínkách kazatel Pujman měl co do práce, aby udržel členy sboru v Boží kázni. Nehledě na smrtelné nebezpečí, bohemští pomáhali sovětskému partyzánskému oddílu Burěvěstník (velitel I. Kucharenko) potravinami a v březnu 1944 ukrývali 10 vojáků Rudé armády, kteří zběhli z německého zajetí. Když to okupanti zjistili od informátorů, tak přísně nařídili vydání vojáků, ale bohemští to udělat nemohli z morálních důvodů, proto byli uvězněni více než 10 mužů jako rukojmích, ale když i to nepomohlo, tak se rozhodli vypálit Bohemku a vyvraždit její obyvatelé. Načež jen o vlásek unikla obec osudu Lidic a Ležáku v Čechách nebo Českého Malina na ukrajinské Volyni.²⁹ Podle vzpomínek rodáka z Bohemky doc. Ing. Jaroslava Kulhavého, CSc, (2009) se tragédií podařilo uniknout jen díky umnému vyjednávání s okupanty starosty Fridricha Andrše a odpoutávajících činů ilegálních pracovníků z Vradijivky, m. j. také Emmy (Pavlovny) Kulhavé, bývalé učitelky z Čech v Bohemce (1934-1935) a v ten čas pracovnice gestapa ve Vradijivce, což dalo možnost dočkat se osvobození obce, které přišlo 27. března 1944 s jednotkami 5. gardového jezdeckého sboru (velitel generál poručík O. Selivanov) 2. ukrajinského frontu po úspěšné Bereznehuvato-

Snihurivské operaci Rudé armády (6.-18. března 1944). Je také zajímavé, že hned po osvobození byla v Bohemce uspořádána sbírka pro Fond Obrany na výrobu tanků, která vynesla 27 000 rublů.

Už 30.-31. března 1944 dobrovolně narukovalo 62 bohemských bratrů do Rudé armády a československé vojenské jednotky v SSSR. **Odešli bojovat za vlast předků, kterou nikdy v životě neviděli!** Od 15.6.1944 většina z nich bojovala ve 3. samostatné brigádě 1. čs. armádního sboru v SSSR. S touto jednotkou se mnozí zúčastnili Karpatsko-Dukelské operace Rudé armády a 1. čsl. armádního sboru v SSSR (8. září - 6. října 1944). Sedm bratrů padlo a jsou tam i pohřbení.³⁰ Nakonec, 17. května 1945 slavnostně pochodovalo 29 bohemských bratrů na Staroměstském náměstí v Praze jako vojáci 1. československého armádního sboru v SSSR. Z rodiny Pujmanovi se zúčastnili Karpatsko-Dukelské operace a slavnostní přehlídky na Staroměstském náměstí v Praze Josef (*1923, †1980), syn Viléma Pujmana, a Ludvík (*1895, †1974), syn Josefa Pujmana z Alexandrovky a synovec Václava Pujmana.³¹

V Bohemce v ten čas vrcholila příprava ke confirmaci, která se konala na prahu míru v Evropě 7. května 1945. Zachránila se i vzácná fotka, na které však kazatel Václav Pujman je k nerozeznání (obr. 2).

Za nějaký čas se začali vracet domů z války českoslovenští vojáci z Bohemky. Bohužel, radost z ukončení války a z návratu demobilizovaných vojáků byla zmařena novou zkouškou. V létě r. 1946 bylo nejdelší vedro (asi dva měsíce) a největší sucho v dějinách Bohemky. Jako následek v l. 1947-1948 vypukl čtvrtý hlad, způsobený neúrodou a poválečným rozvratem hospodářství. Ovšem, Bohemce se ho podařilo přežít bez těžkých ztrát, ale ve městech, např. v Oděse, byl hlad. Kvůli tomu, si mně babička s dědečkem Drbalovi odvezli do Bohemky z oblastního města Sumy, kde jsem navštěvoval mateřskou školku a rodiče pracovali na umístěnkou po ukončení vysoké školy v Oděse.

Za pár let, když jsem už začal vnímat, jsem pochopil, že Bohemka je zvláštní vesnice. Tehdy v obci nebyly ploty, nekradlo se (!) a proto domky, nebo obecně "chaty" (z ukr.), se nezamykaly a jen zavazovaly za kovové kroužky ve dveřích provázkem. Pak se mohlo jít nebo jet někam, třeba i na týden (např. na známou tržnici Privoz v Oděse)! Cesta přes obec byla prašná. V létě a do prvních mrazů většina dětí a někteří dospělí chodili na boso a proto, aby se nikdo nezranil, tloučené sklo, porcelán, kamínky, kousky drátu a jiné kovové předměty se vyhazovaly do jedné speciální jámy která, když byla plná, se zasypala.

Přes perzekuce, hlady a války náboženský život se v Bohemce nezměnil. Bohoslužby se konaly v neděli a jako hlavní svátky se oslavovaly Vánoce, Velikonoce a Trojice. Confirmace se konala na Trojici. Zúčastňovala se ji obyčejně také mládež z Alexandrovky, Sirotinky a Sophientalu, které kazatel pravidelně navštěvoval. Na oznámení pro počátek bohoslužeb se vyvěšovala rudá (sovětská státní) vlajka. Hlavní bohoslužebné knihy byly *Bible kralická*, zpěvník *Harfa Siónská*³², Elsnerův *Kancionál* a postila *Chleb života* Ferdinanda Císaře. Lze se také zmínit o vynikajícím pěveckém spolku ve sboru v Bohemce, který existoval v 20.-30. letech 20. st. za kazatele Václava Pujmana a byl nejlepší na jižní Ukrajině. Tehdy spolek vedl hudebník Miloslav Vintr (*1893, †1979)³³, rodák ze Zelowa a žák, autora *Harfy Siónské* Jana Tučka. Podle pamětníků byly nejslavnějšími zpěváky ve spolku altistka Anna Jelínková, sopranistka Emilie Jersáková, tenorista Miloslav Kulhavý, basista Adolf Horta a basista Jaroslav Kulhavý. Dobrymi zpěváky byli také Samuel Jelínek, Karel Rejchrt, Karel Andrš a Vilém Pujman.

Kazatel Václav Pujman udržoval kontakty také s baptistickou církví a konaly se i vzájemné návštěvy.³⁴ Radostně vítal, když do sboru chodili bohemští obyvatelé jiných křesťanských vyznání, jako třeba pravoslavní (což se ne všem členům sboru líbilo). Byl to moudrý a zkušený pastýř. Moje babička Marie Drbalová (*1894, †1972), roz. Kučerová, byla pravoslavná a rada chodila nejen na kázání strejčka Václava (jak se všeobecně říkalo Václavu Pujmanovi), ale i k němu domů jako ke krejčímu. Já se můžu pochlubit, že jsem s ní občas také k němu chodíval a mám na fotce i vzácnou vzpomínku na jeho krejčovské umění.

Po krátké nemoci 1. dubna 1952 v 6 hodin večer Václav Pujman zemřel. Pohřeb se konal 3. dubna. Novým, třetím kazatelem byl zvolen synovec Václava Pujmana Vilém Pujman (obr. 3), který podle pamětníku byl ordinován sborem ke službě Slova a svátostí, poněvadž jiná možnost

Obr. 3. Vilém Pujman

prostě nebyla. Byl to člověk hluboce věřící a vysokých morálních kvalit, který si zasloužil vysokou autoritu u všech členů sborů, zejména u mládeže. Úspěšně pokračoval v práci ve sboru a současně byl, jako i jeho předchůdci, rolníkem a družstevníkem. V r. 1962, tedy v rok 100. výročí odchodu bohemských bratří ze Zelowa, evangelický sbor zanikl. Zanikl jednoduše přes nepoměrné daně, ustanovené sovětskou vládou. To byla obyčejná donucovací metoda vlády také vůči pravoslavným sborům a sborům jiných církví. I přes veškeré snahy kazatele Viléma Pujmana a starších se sbor zachránit nepodařilo. Takže třetí kazatel se stal i posledním kazatelem evangelického reformovaného sboru. Byla to pro něj těžká rána! Pokračovalo se jen v čtení z *Bible kralické* a zpěvu podle Elsnerova *Kancionálu* a sbírky duchovních písní *Harfa Siónská* na svatbách a na pohřbech. V r. 1967 kazatel Vilém Pujman zemřel. Po jeho smrti příležitostně sloužili už jen na pohřbech Ludvík Jersák (*1893, †1968), František Nechuta (*1892, †1965) a Amálie Jersáková (*1913, †1998), roz. Vintrová.

Bohemští bratři měli štěstí, že Bůh jim dopřál takové kazatelé jako Václav a Vilém Pujmanovi. Byli to věrní služebníci Boží a pěstovatelé odkazu českého pobělohorského evangelického exilu, který díky jim i dnes, přes cca 275 let po odchodu z Čech žijí na Ukrajině. Svou vysokou morální autoritu a vděčnou památku všech bohemských si zasloužili životem v Boží lásce a pravdě.

*Boží slovo není spoutáno. 2 Tm 2,9
Nebudete-li stáli ve víře, neobstojíte. Iz 7,9*

Ještě několik důležitých informací o Bohemce z Kroniky Bohemky

Rok 1954, který byl rokem 900. výročí rozdělení křesťanské církve na západní a východní větve (16. června), se zapsal do dějin Bohemky nejen částečným zatměním Slunce 30.7.1954, ale i včleněním Vradijivského okresu do Mykolajivské oblasti a vznikem v obci první dechovky z podnětu bývalých čsl. vojáků. V dechovce účinkovali většinou členové sboru bratři Miloslav Andrle (*1919, †1991), Vladimír Andrle (*1923, †1981), Vladimír Bobrovský (*1928, †1999), Karel Ditrich (*1922, †?), Ilja Habulyk (*191-2, †1982), Jaroslav Jersák (*1923, †2003), Josef Jersák (*1921, †1975), Karel Jersák (*1918, †1989), Miloslav Jersák (*1929, †1988), Miloslav Kulhavý (*1930, †2001), Václav Poláček (*1930, †?), Ludvík Strnad (*1928, †1964) a Josef Vabík (*1928, †1981). Dechovka se pak účastnila všech veřejných akcí v družstvu a v obci.

Roku 1960 byla vedle veřejné studny vystavena první dřevěná vodárna a pak i první vodovod nejen kvůli potřebě napájení dobytka, ale i pro spotřebitele v jižní části Bohemky, zvané také Mirotín nebo Účastek. Už v létě rodák z Bohemky br. Jaroslav Kulhavý z Sankt-Petěrburku pořídil první fotografické snímky obce z vodárny.

Rok 1961 byl zvlášť bohatý na události. 15. února bylo lze pozorovat úplné zatmění Slunce na celém území Ukrajiny. 8. dubna uplynulo 100. let od vydání císařem Františkem Josefem I. Protestantského patentu, kterým se dostalo evangelickým církvím v Rakousku rovnoprávnosti s římskokatolickou církví. V periodickém tisku se objevila informace, že 12. července převzal v Oděse významný činitel ČCE profesor Josef Lukl Hromádka (*1889, †1969) církevní Řád sv. Vladimíra od Patriarchy Ruské pravoslavné církve Aleksije. Kromě toho, v obci zahájilo činnost první zdravotní středisko (vedoucí felčarka Natalja Dnistrijansk'a) a vznikl folklórní spolek Niva³⁵, ukr. Nyva (pak Bohemka, od r. 2005 - Bohemské frajerky), zakladatelkou kterého byla vedoucí klubovny Růžena Platonovyčová (*1914, †1991), roz. Kulhavá. Předpokládalo se, že spolek bude mít v repertoáru také české náboženské písně! Poprvé se také odbíral český periodický tisk, např. časopis Květy.

Roku 1963 byl vystavěn nový Dům kultury podle projektu Karla Kulhavého (*1921, †1986) a r. 1966 zahájil činnost poštovní úřad, ředitelkou kterého se stala Slavie Petraková (*1925, †2004) a listonošem Josef Petrák (*1926, †1998). Roku 1967 byly s podnětu Samuela Kulhavého (*1911, †1989) vystavěny cementové chodníky a podle projektu R. Platonovičové odhalen pomník padlým

ve Druhé světové válce československým vojákům a rudoarmějcům. V témž roce zahájila činnost knihovna jako filiálka okresní knihovny ve Vradijivce (první knihovnice Ludmila Vabíková) a také zahájeny geodetické a projekční práce pro stavbu přes obec asfaltové silnice, která byla dostavěna až v r. 1987. Roku 1972 byla vystavěna nová budova pro mateřskou a základní školu³⁶, v l. 1994-1995 první v okrese plynovod pro obyvatele (využití plynu začalo 22.12.1995), a v l. 1996-1998 nový mlýn. Roku 1975 se konal první turistický zájezd bohémských do Československa a 24.11.2016 byl, v rámci státní politiky dekomunizace, změněn název ulice Lenina na ul. Miru (ukr. Myru).

Po vzniku nezávislé Ukrajiny se v únoru 1992 evangelický sbor v Bohemce obrodil. Na tom má zásluhu také farář ČCE Miloslav Čejka z Hlinska, který 7.10.1991 navštívil Bohemku a vyslovil se za jeho obrození. Kazatelem byl zvolen br. Josef Jančík (*1923, †2012)³⁷, také člověk s vysokou morální autoritou. Od října 1996 působil jako výpomocný kazatel v Bohemce a Veselynivce také Ludvík Švejdar (*1930). Oba byli ordinováni br. synodním seniorem ČCE Pavlem Smetanou (28.8.1994 a 20.10.1996). Po úmrtí br. J. Jančíka sloužila ve sboru jako kazatelka do r. 2019 sestra Ludmila Sverdlová, ordinovaná br. synodním seniorem ČCE Joelem Rumlem (14.6.2009). Ve Veselynivce působí od února 1998 Marie Provazníková, také ordinovaná br. synodním seniorem ČCE P. Smetanou (23.5.1999). Kromě toho, bratřím v Bohemce a Veselynivce sloužili faráři ČCE David Balcar z Prahy (1.11.1994 - 23.4.1995), Aleš Mostecký (*1973, †2018) z Kostelce nad Labem (1.10.1997-18.5.1998), Daniel Heller z Prahy (27.9.1999-28.5.2000) a tajemník Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Petr Brodský (1.10.2002-29.4.2003). Posledním, kdo dlouhodobě sloužil bratřím v Bohemce a Veselynivce, byl farář ČCE Michael Erdinger (1.5.-31.10.2018).

Br. farář ČCE P. Brodský byl v období 1.2.2006-15.1.2015 celocírkevním kazatelem pro české sbory ve východní Evropě a výrazně tím pomohl sborům v Bohemce a Veselynivce, např. s organizací financování pro zakoupení zvonů (2002) a s opravy kostela a modlitebny, každoročními zájezdy děti do tábora J. A. Komenského v Bělči nad Orlicí, mládeže do letních křesťanských mládežnických táborů v Nosislavi, Herlíkovicích a Strmilově a kazatelů na farářský kurz do Prahy. V r. 2015 byl pověřen péčí o české evangelické sbory na Ukrajině br. farář ČCE Miroslav Pfann v Libiši.

Je nutné se také zmínit, že mezi časté návštěvníky Bohemky a Veselynivky patří i současný bratr synodní senior ČCE Daniel Ženatý a představitelé Centra humanitární pomoci krajanům (Petr Kolínský, Jiří Svoboda), kteří od roku 1992 zajišťují letní pobyty „učitelů“ (převážně z řad studentů). Tyto pobyty slouží ku vzdělávání v českém jazyku.

Síla víry a ducha, s kterou evangeličtí předkové bohémských a veselynivských odcházeli do exilu, pomohla jejím potomkům přes čtrnáct pokolení zachránit víru v Ježíše Krista, odkaz slavné Jednoty Bratrské, sounáležitost s českým národem a češtinu. Mezi nejhlavnější pilíře, které pomohly zachránit toto české evangelické společenství až po dnešek, patří víra v Boží pomoc a vedení, kázání v české řeči, čtení z Bible Kralické, zpěv z českých kancionálů, odkaz předků (např. Jan Hus, Jan Amos Komenský), věrní kazatelé, jakými byli Václav a Vilém Pujmanovi, pracovitost a vzájemná pomoc.

Další vývoj i díky pastýřské činnosti kazatelů Pujmanovích si vyžádal stavbu v Bohemce českého evangelického chrámu – Betlémské kaple, protože, jak upozornil ve své *Citadele* známý francouzský spisovatel Antoine de Sankt-Exupéry *Meditace v rovině kamenu nic neznamena. Musí tady byt chrám*. Stavbu podpořila i finančně synodní rada ČCE. Projekt vypracoval známý architekt Ing. Petr Pirochta z Brna. Organizačně stavbu zajišťoval kurátor sboru br. Ing. Josef Hart a pomáhali všichni členové sboru. Kaple byla posvěcená 20.10.1996 br. synodním seniorem ČCE P. Smetanou a stalá se prvním českým evangelickým chrámem v historii nezávislého státu Ukrajina vůbec a také novodobým architektonickým skvostem celého regionu!

V závěru lze upozornit také na smutnou tendenci, která však začala ještě na začátku 50. let 20. st. a tou je stěhování mladých rodin nebo i jednotlivců za prací a lepšími životními podmínkami do měst a nyní většinou do vysněné staré vlasti – nynější České republiky. Nejvíce se jich usídlilo ve m. Pervomajsk Mykolajivské oblasti, kde 15.11.2009 založili spolek Nová Bohemka.³⁸ Předsedkyni

byla zvolená rodačka z Bohemky Ludmila Jančíková, roz. Jelínková. Spolek pořádá setkání, věnované českým historickým a kulturním výročím, státním svátkům, schůzky s hosty ze staré vlasti apod. Jednou měsíčně probíhají evangelické bohoslužby v českém jazyce, na které přijíždí kazatel(ka) z Bohemky nebo bohoslovci z Čech.

Jiní vystěhovalci z Bohemky jsou členy spolků Vyšehrad v Kyjevě a Česká rodina v Oděse a v ČR se hlásí do sborů ČCE.

Mějme v paměti ty, kteří odešli pro víru do exilu. Budme také hrdí na práci, kterou oni a jejich potomci odváděli a odvádějí v jiných státech, a tím šíří dobré jméno českého národa ve světě!

Na závěr uvádíme modlitbu, kterou uzavíral bohoslužby v Bohemce v r. 1911 br. Jan Zatrepálek (zapsal br. vikář R. Šedý): „*Pane, nyní Ti nemůžeme tak děkovat, jak bysme měli, poněvač putujeme ještě v prachu země, ale až jednou nás vezmeš k sobě, tak Ti pádném k nohám a budeme Tobě děkovat za všecku lásku Tvou*“. Amen.

P.S. Autor je členem výboru OS Exulant a sboru ČCE v Praze 2-Vinohrady

Doslov

Obr. 4. Komenský, J. A.
Praxis Pietatis. Brno 1922.
XIX. 433 s.

V únoru t. r., když jsem přemýšlel o tom jak připomenout bohémským a širší veřejnosti na Ukrajině a v Čechách 115. výročí založení české evangelické Bohemky na Ukrajině, obdržel jsem elektronickou zprávu od badatele ze Zaporoží na Ukrajině pana Ihora Hrycenka, který se zajímá o duchovní odkaz Reformace. Ve zprávě se oznamuje, že na podzim minulého roku objevil v antikvariátě a koupil za několik UHR knihu Jana Amose Komenského *Praxis Pietatis* (Brno 1922; obr. 4). Na třetí vnitřní stráně obalu zanechal nový její majitel poznámku inkoustem "*Bohemka 1922 rok / Václav Pujmon*". Pisatel vyjádřil domněnku, že knihu mohl přivést do Bohemky v r. 1922 jen vikář Rudolf Šedý. Což je asi pravda! Doporučil jsem p. Hrycenkovi, aby knihu věnoval muzeu obce v Betlémské kapli v Bohemce.

Domnívám se, že kniha se dostala do antikvariátu z Archivu bývalých sovětských represivních složek (GPU, NKVD aj.) v Kyjevě a tam se dostala při zatykání Václava Pujmana 6.3.1929 jako "věcný důkaz jeho protisovětské činnosti". Však, podle toho, co se zjistilo, jsem přesvědčen, že obvinění bylo vymyšleno!

Nemyslím si, že někdo z jeho rodiny chtěl na ni vydělat (taková kniha se zpeněžit nedá!). Neznám ani jeden podobný případ mezi potomky českých pobělohorských evangelických exulantů! Takové rarity, zejména když se jedná o knihu učitele národa a nejznámějšího českého exulanta J. A. Komenského,

se pečlivě chrání v rodinách a předávají se jako věno potomkům!

Tento objev byl hlavní příčinou toho, že jsem se rozhodl aktualizovat publikaci z r. 2003 a navíc se nashromáždili nová fakta o Bohemce, evangelickém sboru a jeho kazatelích.

Příloha I

SLOVNÍČEK evangelických kazatelů na Jižní Ukrajině v 19.-21. století

Hapala August (*27.12.1895, Želatovice u Přerova, České království, Rakousko-Uherské mocnářství, †20.12.1984, Bílavsko, dnes část města Bystrice pod Hostýnem, okres Kroměříž, Česká republika), zemědělec a český evangelický kazatel. Zúčastnil se První světové války jako voják c. a k. rakousko-uherské armády, načež popadl do ruského zajetí. V r. 1918 byl úředně přidělen do Veselynivky, kde v letech 1923?-1928 působil jako kazatel. Roku 1929 odjel na návštěvu do Čech, ale vrátit se už nemohl kvůli uzavření státních hranic vládou SSSR, a manželka s dětmi mohla odjet za ním až za pět let. Děti: Anna (s prvního manželství s Annou Provazníkovou), Libuše, Emil a Bohumil (s druhého manželství s Aloisii Pujmanovou, roz. Zlatníkovou).

Jančík Josef (*25.12.1923, Bohemka, Oděská oblast, Ukrajina, †18.11.2012, Bohemka, Mykolajivská oblast, Ukrajina), družstevník, mechanizátor a první český evangelický kazatel v nezávislé Ukrajině (únor 1992 – listopad 2012). Vystudoval českou školu v Bohemce (1935), sedmiletou ukrajinskou školu v sousední Dobrožanivce (1939) a školu mechanizace zemědělství v městysi Ananjivě (1953). Pracoval v družstvu. Zúčastnil se 2. světové války jako voják 1. čs. armádního sboru v SSSR (1944-45). Zakládající člen Československé kulturně-osvětové společnosti J. A. Komenského v Ukrajině (existovala v období 7.4.1990-30.5.1995). Zakládající člen a člen Rady společnosti Čeští bratři v Bohemce (zal. 9.5.1990; 12.9.2007 byla

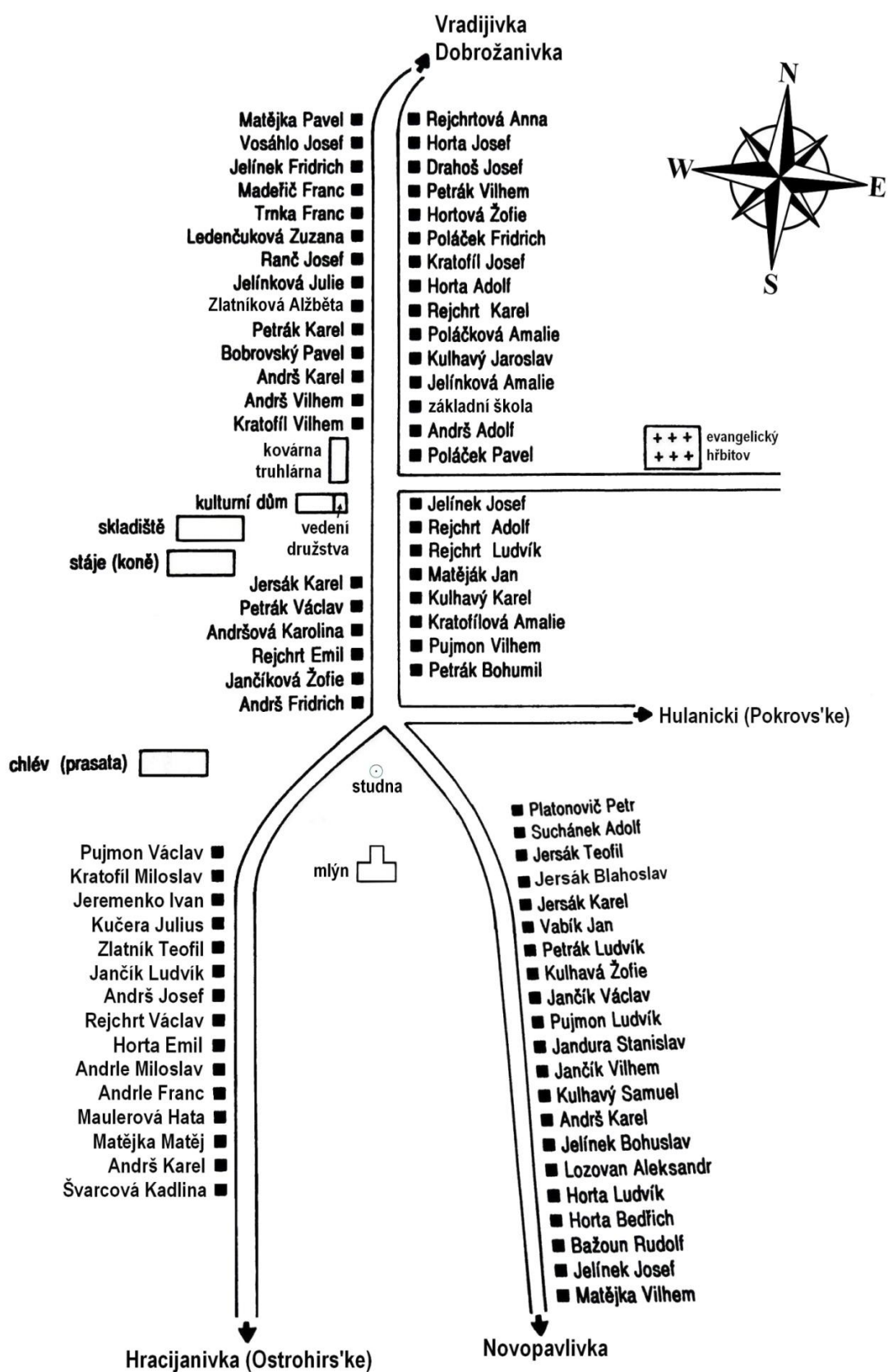
přejmenována na Bohemka). Zúčastnil se Sjezdu reemigrantů a jejich potomků „Návrat do země otců“ v Praze (25.9.1991). Za statečnost v bojích za osvobození Československé republiky z nepřátelského obsazení obdržel nejvyšší státní vojenský řád - Československý válečný kříž 1939 (1945) a medaili Za chrabrost před nepřítelem (1945), jinými československými a sovětskými vyznamenáními. Čestný člen OS Exulant (1997). Manželka Růžena (*24.11.1926, †8.7.2010), roz. Hortová. Děti: Marie (*26.9.1947), provd. Malinovská, a Oldřich (*29. 9.1956).

Pujman (Poymon, Pujmon, Pojman, něm. Poimann) Václav (*9.4.1878, Čubovka, nyní Čubivka, Oděská oblast, Ukrajina, †1.4.1952, Bohemka, Mykolajivská oblast, Ukrajina), krejčí, zemědělec a český evangelický kazatel. Syn Matěje Pujmana z Čubovky. Zúčastnil se rusko-japonské války (1904-05) jako voják a seržant (četář) 60. pěšího Zamosckého pluku Císařské ruské armády. Působil s přestávkami jako český učitel (1910-23) a evangelický kazatel (1910-52) v Bohemce. V l. 1929-36 perzekvováno. Roku 1949 ve věku 71 let byl povolán na rok do pracovní armády (trudarmii). Nositel ruských válečných vyznamenání. Manželka Berta (*2.1.1875, †23.8.1946), roz. Rejchrtová, dcera kazatele Viléma Rejchrt (*1832, †1910). Děti: Fridrich (*11.10.1902, †13.10.1902), Ludvík (*1910, †1933), Lýdie (*23.1.1907, †3.3.1994), provd. Hortová, a Ludmila (*27.2.1909, †23.12.1997), provd. Hortová.

Pujman (Poymon, Pujmon, Pojman, něm. Poimann) Vilém (*1896, Čubovka, nyní Čubivka, Oděská oblast, Ukrajina, †1967, Bohemka, Mykolajivská oblast, Ukrajina), zemědělec, družstevník a český evangelický kazatel. Syn Fridricha Pujmana a vnuk Matěje Pujmana z Čubovky. V l. 1932 a 1938-45 perzekvováno. První manželka Karolina, roz. Hortová (*?, †?), druhá manželka Karolina Švarcová, roz. Jančíková (*6.10.1902 Žachovka, dnes Zymnyc'ke, †4.11.1973 Bohemka). Děti: Marie, provd. Jeremenková (*1.1.1920, †28.6.1994), Josef (*3.1.1922, †1980), Libuše, provd. Andrlová (*28.10.1924-†19.8.2008), Anna, provd. Matějáková (*10.10.1926, †1997), Václav (*1928, †1970), Ludvík (*1930, †1978), Bedřich (*14.3.1938), Jaroslav (*6.1.1942, †18.3.1995) a Emilie (*1944, †1958).

Provazníková Marie, roz. Pujmanová (*9.4.1943, Syrotynka, čes. Sirotnka, od r. 1950 Veselynivka, Oděská oblast, Ukrajina), družstevnice, česká evangelická kazatelka. Pravnučka Matěje Pujmana (*?, †1920), syna Matěje Pujmana z Čubovky, vnučka Fridricha Pujmana (*1892, †1933) a dcera Václava Pujmana (*1919, †1979) z Veselynivky. Pokřtěna 8.6.1943 v Bohemce kazatelem Václavem Pujmanem (*1878, †1952). Absolventka sedmileté školy v obci Ambariv (1957). Pracovala v družstvu dojičkou (1957-93). Iniciátorka obrození (1994) a první kazatelka českého evangelického sboru ve Veselynivce, ordinovaná ke službě Slova a svatostí br. synodním seniorem ČCE Pavlem Šmetanou 22.5.1999. Zúčastnila se oslav 80. výročí ČCE v Praze (5.12.1998) a celosvětového kongresu potomků Českých bratří v Zelově "200 let v Zelově" (16.-22.6.2003). Byla vyznamenána synodní radou ČCE medailí vděčnosti za práci při obrození víry otců ve Veselynivce (28.1.2013) a ministr zahraničních věcí ČR Karel Schwarzenberg ji udělil resortní vyznamenání Gratias agit (7.6.2013). Manžel Jaroslav (Karlovič) Provazník (*9.3.1939, †21.10.1992). Děti: Václav (*2.3.1964), Radislav (*30.5.1966), Julie (*9.10.1968), Nina (*15.11.1972, †11.3.2001) a Olga (*25.5.1977).

Rejchrt (Reichart, něm. Reichert) Vilém (*9.9.1832³⁹, Zelow, nyní Zelów, okres Bełchatów, Lodžské vojvodství, Polská republika, †1910, Bohemka, Ananjevský újezd, Chersonská gubernie, Ruské impérium, nyní Vradijivský okres, Mykolajivská oblast, Ukrajina), český evangelický kazatel, učitel, malíř, tkadlec. Syn Bohumila Rejchrt (*1796, †1855), nádeníka v Zelově. Pokřtěn byl ve sboru českého evangelického kostela v Zelově 16. 9. 1832 farářem Janem Teodorem Mozesem (*1794, †1871), kde byl také konfirmován. Do školy chodil v Zelově. 4. 6. 1860 složil učitelskou zkoušku u faráře J. T. Mozeše. Působil jako kantor (11.3.1860-26.4.1862) ve Faustynově (dnes Polská republika), pak jako kazatel v německé kolonii Hoffnungsthal (zal r. 1819; od r. 1919 Cebrykove), pak v obcích Marienberg (od 1.2.1945 Nahirne) a Čubovka Chersonské gubernie (nyní Okňanský okres Oděská oblast, Ukrajina). Od r. 1906 žil s rodinou v Bohemce, kde založil evangelický sbor. Maloval portréty, ale je znám obrazem, na kterém je znázorněn vlak, ve kterém jede ruský císař Alexandr II s rodinou, a nad vlakem se vznáší anděl strážný. Tento obraz byl vytvořen po nezdařeném atentátu na císaře v r. 1865. Za toto dílo obdržel od císaře doživotní cestovní doklady na ruské dráhy (kamkoliv přijel s rodinou, bezplatně obdržel stravu, ubytování a byl dopraven na státní útraty do dalšího místa svého putování). Tento obraz se pravděpodobně uchovává v muzeu Ermitáž v Sankt-Petěrburku (Ruská Federace). Jeho bratr Pavel (*1833, †1910), tkadlec, který po 18leté službě v ruské armádě žil s rodinou dva roky vedle Viléma v Chersonské gubernii, pak se vrátil do Zelowa. Syn Pavla, Pavel Vilém Reichrt (*1859, †1946), také tkadlec, žil v Michalovce na ukrajinské Volyni, kde byl laickým kazatelem a kurátorem evangelického reformovaného sboru (1900-1935). Manželka Amálie Hortová. Děti: Vilém (*3.7.1869, †?), Berta, provd. Pujmanová (*2.1.1875, †23.8.1946), Žofie, provd. Pujmanová (*7.5.1878 -†?), Pavel (*9.4.1880, †11.3.1928, Kanada), Marie (*20.5.1882, †9.7.1899), Jan (*20.12.1884, †22.11.1918, Kanada) a Alžběta (*18.6.1888, †1.5.1897).

Bohemka v roce 1945

Zhotoveno podle náčrtu Josefa Jančíka v r. 2005 (eš)
 Opraveno chyby a aktualizováno v r. 2020 (adl)

Poznámka. Základem tohoto pojednání je publikace: DRBAL, A. *Kazatele Pujmanovi z Bohemky a český pobělohorský evangelický exil na jižní Ukrajině* / Prosloveno na 2. schůzi Sdružení Čechů z Bohemky a jejich přátel při sboru ČCE v Praha 2 - Vinohrady, 16.2.2003. - In: *Hrozen* (Praha). - Květen 2003. - 12 s. : 4 obr. / Dostupný na [www: http://vinohrady.evangelnet.cz/hrozen/download/pujmanovi.pdf](http://vinohrady.evangelnet.cz/hrozen/download/pujmanovi.pdf)

Viz také publikace o bohémské češtině (bohemštině) a kuchyni:

BOHEMSKÁ KUCHARKA / Z receptáře Věry Švarcové; Text Sněžana Bručová-Švarcová, Alexandr Drbal; Fotografie Ondřej Jančík; Editor Jana Šarounová. - Třetí, opravené vydání. - Praha: Sbor ČCE Praha 2 - Vinohrady, 2019. - 24 s. - Lit. 21. / Dostupný na [www: http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Bohemska_kucharka_2009.pdf](http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Bohemska_kucharka_2009.pdf) , http://vinohrady.evangelnet.cz/hrozen/download/bohemska_kucharka2009.pdf

STRUČNÝ SLOVNÍK MLUVENÉ BOHEMŠTINY s českými ekvivalenty pro návštěvníky Bohemky / Sebral a uspořádal Alexandr Drbal. - První vydání. - Praha : Sdružení Čechů z Bohemky a jejich přátel, 2006. - 24 s. - Lit. 29. - Příl. 2.

Doplňující informace o českých evangelících na Ukrajině lze také zjistit v následujících publikacích:

ANDRŠ, Bohuslav. *Česká Alexandrovka : Vzpomínky na život české vystěhovalecké komunity na Rusi*. - Praha : Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna, 2009. - 264 s., XX s. obr. příl. - ISBN 978-80-7050-564-9; BOLLINGER, Johann; HUBER STANUL, Janice. *Marienberg : Schicksal eines Dorves. Fate of a Village*. - Fargo, North Dakota : North Dakota State University Libraries, 2000. - III + 359 S. : obr. - Něm.: Barevné a černobílé fotogr., mapy. - Rejstříky. - ISBN 1-891193-10-4; Češi na jižní Ukrajině / Zdeněk Uherek, Naďa Valášková, Andrej Bažant, Jiří Vavra, Ondřej Klípa // *Český lid* (Praha). - ISSN 0009-0794. - Roč. 87, č. 4 (2000), s. 307-350 : 18 obr. - Pozn. 31. - Lit. 30; DRBAL, A. Česká Veselynivka (Sirotinka) na Ukrajině (k 100. výročí vzniku). - In: *Ukrajina - Čechija : Istorija ta sjohodennja : Materialy IV-tych Husivských čytaň - naukovo-praktyčnoji konferenciji, Oděsa, 9-10 lystopada 2012 r. : Kolektivna monografija*. - Oděsa : Vydavnyctvo „BMB“, 2013. - S. 210-232. - Lit. 40. - ISBN 978-966-413-412-2; DRBAL, A. Češi na Ukrajině. - In: *Češi v cizině 12*. - Praha : EÚ AV ČR, 2004. - S. 44-68. - Pozn. 72. - Lit. 210. - ISBN 80-85010-67-4; DRBAL, A. Potomci českých pobělohorských evangelických exulantů ze Zelova na Ukrajině v 19.-21. století. - In: *Pamětní knížka na celosvětový kongres potomků Českých bratří v Zelově 200 let v Zelově konaný ve dnech 16. až 22. června 2003 pod heslem Ježíš Kristus je tentýž včera i dnes i na věky*. - Praha: Exulant, 2004. - S. 26-39 : 1 tab. - Pozn. 62. - ISBN 80-239-2940-2; DRBAL, A. Vznik českých evangelických osad na jihu Ukrajiny. - In: *Evangelický kalendář 2009* / Uspoř. Petr Pazdera Payne. - Roč. LXXXIX. - Praha: Kalich, 2008. - S. 51-57. - ISBN 978-80-7017-102-8. *HISTORICKÁ MAPA ČESKÉHO OSÍDLENÍ NA VOLYNI* : [kartografický dokument] / Kartograficky zpracoval Jaroslav Drahoukoupil, redakčně zpracovali Jiří Hofman, Jaroslav Klicpera, Věra Pelcová. - Měřítko různá. - Praha : Sdružení Čechů z Volyně, 1995. - 1 mapa : barevn., obě strany ; 42 x 117 cm, složeno na 21 x 30 cm + 1 příloha (24 s. ; 30 cm). - ISBN 80-901878-0-3; *HISTORICKÁ MAPA ČESKÉHO OSÍDLENÍ NA VOLYNI*. - Druhé, doplněné a rozšířené vydání / Připravili: Miroslav Hofman, Roman Štěr. - Praha, 2020. - 44 s. / Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Brozura_A4_Vysvetlivky_k_mape_nove_final.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Brozura_A4_Vysvetlivky_k_mape_nove_final.pdf); HOLÁ, Ludmila; HOLÝ, Jiří; HOLÝ, Jan. *České Ozerany* : Kronika. - [B.m.], 2002. - 94 s.; HONZATKOVÁ, Anna. Popisy českých osad na Volyni - Ozerany České. - In: *Věrná stráž (Žatec)*. - Roč. 6, 1951, č. 31 (27.6.1951), s. 7; č. 33 (7.9.1951), s. 7; č. 34 (15.9.1951), s. 7-8 (o stavbě ev. kostela) / Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/zpravodaj.html](http://www.scvp.eu/zpravodaj.html); JELÍNEK, Jan. *Pouštěj chléb svůj po vodě : Mé vzpomínky* / Editor Miroslava Žáková. - Oračov : Vl. nákl., 2003. - 229 s. : 62 il. / Dostupný na [www: http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Jelinek_-_Poustej_chleb_svuj_po_vode_CS.pdf](http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Jelinek_-_Poustej_chleb_svuj_po_vode_CS.pdf); JERSAK, Ludvig. *Doroga dlinoju v 110 let : selo Stěpanovka Samarskoj oblasti*. - Čapajevsk, 2004. - 144 s. : obr. - Rus.; *KUPIČOV - jak nám o něm vyprávěli: fakta a jména* / Miroslava Žáková, Václav Zápotocký, Václav Kytl. - Praha, 1997. - 238 s. : il., mapy. - Lit. / Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Kytl_Zapotocky_a_Zakova_Kupicov.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Kytl_Zapotocky_a_Zakova_Kupicov.pdf); KYTL, Václav; ŽÁKOVÁ, Miloslava. *Obrázky z Kupičova*. - B.m., [2000]. - 136 s. : 42 obr. / Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Kytl_Zakova_-_Obrázky_z_Kupicova.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Kytl_Zakova_-_Obrázky_z_Kupicova.pdf); *MUČEDNICKÉ OBCE NA VOLYNI. Český Malín, Michna-Sergejevka. Vyhnanci na Sibiř*. / Ed. Vladimír Dufek. - Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2002. - 160 s. : il. - ISBN:80-901878-4-6; NEPRAS, Jan. Čechové na Krymu i osada Čechograd / K tisku připravil a informaci o autorovi napsal A. Drbal. - In: *Informační věstník občanského sdružení Exulant* (Praha). - ISSN 1801-514X. - Č. 25 (1/2008), s. 11-16. Dostupný na [www: http://exulant.evangelnet.cz/stare/data/Nepras.pdf](http://exulant.evangelnet.cz/stare/data/Nepras.pdf); NĚMEČEK, Jiří. *Mirotínské vzpomínky* / Zpracovali Lubomír Sazeček a Petr Sazeček. Brno, 2012. - 33 s. - Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Němeček_Mirotínské_vzpomínky.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Němeček_Mirotínské_vzpomínky.pdf); *PAMĚTÍ PANA VIKÁŘE ŠEDÉHO*. - Benešov : EMAN ; Farní sbor Českobratrské církve evangelické, 2008. - 352 s. : obr. - ISBN 978-80-86211-64-0; REJCHRT, Oldřich. *Michalovské ozvěny*. - Lovosice, 1997. - 89 s. + Obr.příl. (Sbor. kniha, fotografie, dokumenty), Situační plánek Michalovky a Seznam hospodářů a stavení; SAZEČEK, Lubomír. *Mirotín a Český Háj : "české vesnice na Volyni"*. - [Brno] : vydáno vlastním nákladem, 2015. - 95 s. : obr., mapy, faksimile. - ISBN 978-80-260-9874-4; ŠIMEK, Václav. *U nás na Volyni*. - Sokolov : OÚ Sokolov, 1993. - 344 s. : čet. obr. - ISBN-901534-9-6. - Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Vaclav_Simek_U_nas_na_Volyni.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Vaclav_Simek_U_nas_na_Volyni.pdf); VLK, Josef; VLKOVÁ, Anna; VLK, Vladislav. *Historie Českého Boratína*. - Ústí nad Labem : Forte, 2000. - 350 s. : 300 obr. - ISBN 80-238-6214-6. - Dostupný na [www: http://www.scvp.eu/downloads/Boratin%20komplet.pdf](http://www.scvp.eu/downloads/Boratin%20komplet.pdf); *ZÁPADNÍ VOLYNĚ* : Mapa českého osídlení (1869-1947) 1:200 000 / Sest. Ing. Josef Vlk. - Liberec : Geodezie ČS, 2000. - 1 mapa barevná ; 38 x 46 cm, na listu 40x60 cm. - (Geobáze).

Vysvětlivky:

- ¹ ŠTĚRIKOVÁ, Edita. *Zelów : česká exulantská obec v Polsku*. - 1. vyd. - Praha : Kalich, 2002. - S. 143 (433 s.). ISBN 80-7017-793-4; Osada Choroša (nebo Choroševo) je zobrazená na sovětské mapě Generálního štábu s nomenklaturou L-35-36, vydané r. 1989, už jen jako podepsané rozvaliny.
- ² Vedle obce Parutyně se nyní nachází Národní historická a archeologická rezervace Olvija (čes. Olbia nebo Pontská Olbia), která chrání zůstatky starověké řecké obce s přístavem při ústí řeky Hypanis (dnes Pivdennyj Buh), která byla založená v 7. století př. n. l. O Olbii, i když nepřímou, psal ve svém obsáhlém spise *Pouští do Kanánu* (Křesťanské Listy, Roč. 14, 1912, č. 16-33), vydané v Pittsburghu (USA), vikář R. Šedý.
- ³ Karel (Samuelovič) Kulhavý se eviduje v Seznamu majitelů pozemků Ananjevského újezdu za r. 1899 pod č. 452 jako "Kulhava (rus. Кульгава) Karl Samuilovič - žitěľ gminy". Dostupný na [www: http://rodovoyegnezdo.narod.ru/Kherson/anyevuezd_zemlevladeltsy_1896.html](http://rodovoyegnezdo.narod.ru/Kherson/anyevuezd_zemlevladeltsy_1896.html)
- ⁴ ŠEDÝ, R. Pouští do Kanánu. *Cit. zdroj*, č. 22, s. 8 (484)- 9 (485); V dalekém okolí m. Petropavlovka v Republice Kazachstán jsou dvě Petropavlovky: jedna na JV od něj, která je centrem stejnojmenného vesnického okruhu okresu Borodulicha Východokazašské oblasti a druhá na J v Ukrajinském vesnickém okruhu okresu Ajyrtau Severokazašské oblasti. Podle dostupných dosud informací identifikovat obec není možné.
- ⁵ Však několik rodin se nevrátili, např. Andršovi, a za nějaký čas odešli dále na východ a dostali se až do Hongkongu a odtud do USA. K rodině patří americký astronaut a diplomat Bill (William Alison) Anders (*17.10.1933 Honekong). známý z prvního letu k Měsíci kosmické lodí Apollo 8 a tím, že na Štědrý den 24.12.1968 pořídil s paluby lodí světovým fotku *Východ Země*. V r. 1969 obdrželi Andršovi v Bohemce americké noviny s informací o létu Apolla 8.
- ⁶ V r. 1911 žilo v Čubovce asi sedm českých rodin. Mezi nimi byly rodiny Františka Jančíka a Josefa Matějky ze Zelowa a Josefa Opočenského z Českého Boratína na Volyni. V též roce se Opočensští vrátili do Č. Boratína, a r. 1912 se Jančíkovi a Matějky vystěhovali do Bohemky. Viz: ŠEDÝ, R. Misijsní cesta na Rus. - In: *Návštěva českých evang. ref. osad v Chorvatsku a Slayonii a čtvrtá cesta na Rus : Zpráva Misijsního odboru Kostnické jednoty za rok 1911*. - Praha : Štorkán a Jaroš v Žižkově, 1911. - S. 77-78 (110 s.); ŠTĚRIKOVÁ, Edita. *Země otců: z historie a vzpomínek k 50. výročí reemigrace potomků českých exulantů*. - Praha: OS Exulant, 1995. - S. 154-160 (503 s.). - ISBN 80-7017-018-2; AUERHAN, Jan. České osady v gubernii Chersonské. In. Týž. *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*. - Praha : Ant. Hajn, 1920. - S. 41-45 (66 s.).
- ⁷ DRBAL, A. *K dějinám osad Čechovka (Čechi, Čechov) a Stěpanovka v Ruské federaci*. - In: *Informační věstník OS Exulant*. - ISSN 1801-514X. - 2009. - Č. 2 / 28. - S. 17-23 : 2 tab. - Nezkrácená verze i s mapou je dostupná na [www: http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Cechovka-Stepanovka-Rusko.pdf](http://exulant.evangelnet.cz/?q=system/files/Cechovka-Stepanovka-Rusko.pdf) ; ŠEDÝ, R. Pouští do Kanánu. *Cit. zdroj*, č. 32, s. 8 (516); JERSÁK, Ludvík. *Doroga dlinoju v 110 let : selo Stěpanovka Samarskoj oblasti*. - Čapajevsk, 2004. - 144 s. : obr. - Rus. - [Autor Ludvík Josefovič Jersák (*20.11.1936) je rodákem ze Stěpanovky].
- ⁸ Životopisné údaje kazatelé Viléma Rejchrt a byli převzati z dopisů br. Oldřicha Rejchrt (*1932, †2011) z Mělníka (rodáka z Michalovky na Volyni) ze dne 2.10.1998 (2 s.) a 26.11.1998 (3 s.).
- ⁹ ŠEDÝ, R. Pouští do Kanánu. *Cit. zdroj*, č. 32, s. 9 (517).
- ¹⁰ Je známo, že Fr. Dostal nejen učil děti v Čubovce, ale i sloužil bratřím v Čubovce a nedaleké Alexandrovce Slovem Božím, zejména, podle dopisu br. Tomáše Stodoly, na pohřbech prvního syna Václava a Berty Pujmanových Fridricha (*11.10.1902, †13.10.1902) nebo dcerky Marie (*28.11.1902, †30.11.1902) Fridricha a Zofie Pujmanových, kteří se konali na hřbitově v Alexandrovce; ŠEDÝ, R. Pouští do Kanánu. *Cit. zdroj*, č. 33, s. 7 (531).
- ¹¹ DŘOBNÝ, E. Z Bohemky na Rusi. In. *Českomoravská Jednota* (Hustopeče 1899-1922). - Roč. 11, č. 11 (listopad 1909), s. 158-159.
- ¹² MURATOV, Alexandr; MURATOVA, Dina. Jindřich Jindřišek ili Genrich Ignatjevič. - In: *Ruskoje slovo* (Praha). - 2009. - Č. 7-8. - S. 31 (s. 30-35); MURATOV, A.; MURATOVA, D. *Osudy Čechů v Rusku, 19.-20. století . Cesta z Kyjeva do Vladivostoku*. - Praha : Scriptorium, 2017. - S. 17-21 (404 s.). - ISBN 978-80-88013-51-8
- ¹³ Tehdy dokola Bohemky byla ještě místy zarostlá kavvlem (ukr. ковила: pravděpodobně to byl druh lat. Stipa borysthenica) step, stromy a keře rostly jen vedle pramenů podzemní vody. Ukrajinská vesnice Pokrovs'ke vznikla teprve v r. 1922 a od začátku do r. 2016 se jmenovala Huljanic'ke, čes. Hulanicki, a větrolamy dokola bohemských poli byly vysazeny podle vládního nařízení teprve v letech 1948-1949 s cílem poskytnout kryt proti silným větrům a ochránit půdu před erozí (podle pamětníků první větrolamy byly vysazeny již v 30. letech). **Poznámka:** Ještě na začátku 50. let 20. st. zažil autor silné jarní větry a tvorbu v obci černých závějí výškou do 1 m z vrchní vrstvy nejúrodnější půdy - černozemu z okolních polí.
- ¹⁴ ŠEDÝ, R. Misijsní cesta na Rus. *Cit. zdroj*, s. 80.
- ¹⁵ ŠTĚRIKOVÁ, Edita. *Zelów*. *Cit. zdroj*, s. 147. *V poznámce č. 611 se píše, že v Čubovce se Vilém Rejchrt osobně seznámil s významným ruským spisovatelem Lvem Tolstym (*1828, †1910)*.
- ¹⁶ Podle ruské vojenské 3verstové mapy (měřítko 1/126 000), sestavené podle mapování z r. 1917 a geodetického průzkumu z r. 1922 se obec jmenovala Panský Jar (podle názvu údolí) a byla založena, podle ukWikipedie, r. 1793. Za sovětské doby obdržela obec název Červonyj Jar, který se používá také v nezávislé Ukrajině. Zelený Jar byl pravděpodobně neoficiální název jedné z několika nevelkých samot vedle obce Panský Jar, kde žili čeští exulanti.
- ¹⁷ V československých legrích bojovali František Andrl (*1892, †1972), Karel Rejchrt (*1894, †1972), vnuk kazatele Viléma Rejchrt, a Pavel (Matějovič) Pujman (*1880, †1933), bratr kazatele Václava Pujmana. Fr. Andrl bojoval v slavně České Družině, první české vojenské jednotce po bitvě na Bílé hoře u Prahy, pak v 1. čsl. střeleckém pluku Mistra Jana Husa (!) a je považován za legionáře podle Zákona ČSR č. 462/1919 Sb. ze dne 24.7.1919. K. Rejchrt bojoval v 1. čsl. střeleckém pluku Mistra Jana Husa a v 2. čsl. střeleckém pluku Jiřího z Poděbrad a P. Pujman v 2. čsl. střeleckém pluku Jiřího z Poděbrad; Po zaplacení národní daně obdržel každý český hospodář potvrzení s razítkem od Československé národní rady. V naší rodině se zachránilo a uchovávalo takové potvrzení, vystavené na jméno mého pradědečka Františka Kučery, starosty Serhijivky.
- ¹⁸ Spolu s babičkou jsem se v červenci r. 1955 zúčastnil bohoslužby, věnované 540. výročí upálení Mistra Jana Husa (tehdy modlitebna se nacházela v předním pokoji domku sestry Ludmily Hortové (*1909, †1997), dcery kazatele Václava Pujmana). Kázal Vilém Pujman. 6. července 2001 se konaly už v Betlémské kapli v Bohemce první společné bohoslužby bohemského a veselynivského evangelických sborů věnované památce MJH. Slovem Božím posloužili kazatelé J. Jančík, M. Provazníková a L. Švejdar a 12. září 2015 na počest 600. výročí jeho upálení a 110.

- výročí založení Bohemky byl vedle Betlémské kaple odhalen Husův kamen (koncepte a realizace Miloslav Jančík) za účasti představitelů ČCE faráře P. Brodského a kurátora sboru v Táboře Zdeňka Beneše.
- 19 Po návratu do Čech měl br. Dr. Jaroslav Martínek přednášku o svých těžkých zážitcích také ve sboru ČCE Praha 2-Vinohrady.
- 20 O Bohuslavu Černíkovi viz informace na [www: https://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/773-bohuslav_cernik](https://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/773-bohuslav_cernik)
- 21 Jména dětí a jich hostitelů. – In: *Besídka o českých dětech z Ruska II.* – Praha : Kostnická jednota, 1926. – S. 22-25 (31 s.).
- 22 Tehdy sestra Žofie Kulhavá, roz. Kratochvilová (*1880, †1963), babička mé manželky Marie (*1948, †1999), přivezla do Bohemky kancionál *Cithara Sanctorum* (vyd. 1819-1820) Jiřího Třanovského (*1592, †1637), jednu z nejstarších knih v Bohemce, a tři reprodukcce znázorňující české dějiny: *Mistr Jan Hus před koncilem Kostnickým* Václava Brožíka, *Jan Amos Komenský loučí se s vlastní Josefa Ferdinanda Hetteše* (výřez z reprodukce viz na titulní stránce časopisu *Český bratr*, 2014, č. 9), které se nyní uchovávají v muzeu v Bohemce. Název a autora třetí reprodukce se zatím zjistit nepodařilo (prý se uchovává ve vlastivědném muzeu v okresním městečku Vradijivce). Ovšem, v rodině manželky se traduje, že v r. 1911 její dědeček Josef (Karlovič) Kulhavý (*1871, †1921), který byl nejen dobrým hospodářem a křesťanem, ale i bibliofilem, koupil v Procházkově knihkupectví v Lodži (dnes Polská republika) několik Bibli, Kancionálů a čtyři reprodukce: dvě výše zmíněné a také *Hus v Kapli Betlémské* a *Žižka na válečném voze*. Která reprodukce se tedy uchovává v muzeu ve Vradijivce? Viz: DRBAL, A. Česká periodika na Ukrajině. – In: *Slovanský přehled* (Praha). – ISSN 0037-6922. – 2011. – Č. 3-4. – S. 343-365. – Pozn. 106.
- 23 Viz vysvětlivku č. 4.
- 24 Byli to Julie Hortová, Ludvík Horta, Ferdinand Jelínek, Marie Kratochvilová, Jaroslav (Fridrichovič) Kulhavý, Miroslav (Fridrichovič) Kulhavý, Josef (Josefovič) Kulhavý, Ludvík (Pavlovič) Pujman, Qraft Rajhort, Marie (Fridrichovna) Zaplita, roz. Kulhavá, a její dvě děti, František Zlatník a dva neznámí. V lednu 2008 byla na hřbitově odhalena pamětní deska nevinně zemřelým v letech 1932-1933 s textem v ukrajinštině: "В пам'яті невинно / загиблим односельцям / 1932-1933 роки / від земляків". Fotografie desky je dostupná na [www: http://holodomor-monuments.org/mykolaiv.html](http://holodomor-monuments.org/mykolaiv.html). Viz také článek autora v ukrajinštině s dopisy hladovějících v češtině (z archivu SR ČCE) na webu Velvyslanectví České republiky v Kyjevě: ДРБАЛ, А. *Великий голодомор і чехи в Україні*. Dostupný na [www: http://archive.li/13vv6](http://archive.li/13vv6)
- 25 Pojman Vaclav Matvijovyc (Пойман Вацлав Матвійович). – In: *Reabilitovani istorijeju. Mykolajivska oblast.* – Kniha 3. – Kyiv–Mykolajiv : Svitohljad, 2007. – S. 588 (655 s.). Dostupný na WWW: http://www.reabit.org.ua/files/store/Mykolaiv_3.pdf
- 26 Vilém Pujman byl dědečkem členů našeho Sdružení Čechů z Bohemky Viktora Puimana a Ludvíka Švarce.
- 27 Obec byla založena krajanů z obce Čechohrad (zal. v r. 1869, od r. 1946 Novhorodkivka) v dnešní Záporožské oblasti na Ukrajině. Viz také článek o Čechohradu na české Wikipedii: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Čechohrad> . kde je také www - odkaz na publikovaný v informačním věstníku OS Exulant zmiňovaný výše článek Jana Nepraše *Čechové na Krymu i osada Čechohrad*.
- 28 Ještě v 60. letech 20. st. autor viděl na poli stopy po rovu. Bohužel, dosud tam není ani pomník, ani pamětní tabule. Co se týče rybníka, tak myšlenka o jeho stavbě vznikla po návratu demobilizovaných čsl. vojáků z Čech do Bohemky. Vystaven byl rybník v r. 1950 pod vedením bývalého válečného ženisty Stanislava Jandury v údolí před bývalou budovou drůbežárny Celoukrajinské kooperativní společnosti pro odbytí a export produktů drůbežnictví (zkr. KOOPTACH; existovala v l. 1924-1931) zleva od cesty na Novopavlovku. Tehdy se začal pěstovat v družstvu kapr. Lov se konal vždy jednou za rok před výročím říjnového převratu a rozděloval se mezi členy družstva, včetně důchodců.
- 29 *Český Malin : Lidice volyňských Čechů / Památník Lidice*; Darina Martinovská, Josef Řepík. – Nymburk : Vega-L, 2010. – [40] s. : il., portréty; Z dopisu autorovi na facebooku ze dne 29.7.2013 známého volyňského Čecha a čsl. disidenta Václava Kytla (*1928, †2013), rodáka z Kupičova na ukrajinské Volyni: "Tehdy, na lágru na Jáchymovsku ke mně přišel vězeň, brněnský Němec, a ptal se mě, zdali jsem skutečně z SSSR. Vyprávěl mi, že jako německý voják stál na strážích u nějaké obce, která se svým vzhledem nepodobala ostatním. Z té obce vyšly dvě ženy s vědry na vahách. On k velkému údivu uslyšel, že mluví česky. Hned ... běžel k nim. Ony se ho lekly, ale když uslyšely češtinu, tak okřály. Začalo vyptávání jako, kde se tam vzaly, proč on je v německé armádě a podobně. Bohemka a její obyvatelé na něho tak zapůsobili, že to setkání se mnou prožíval znovu. Ba, jihnul mu při tom hlas" (povoleno V. Kytlem ke zveřejnění). **Poznámka:** Ten německý voják stal na strážích u Bohemky na jaře r. 1944 a hlídal, aby nikdo neutekl. Stalo jich tam za obci více.
- 30 Byli to Rudolf Bažoun, Adolf Horta, Ludvík Horta, Stanislav Jelínek, Karel Jersák, Petr Platonovič a Teofil Zlatník. Všeho v Československé východní armádě padlo 13 a v Rudé armádě – 3 bratři z Bohemky.
- 31 Z rodin členů našeho Sdružení Čechů z Bohemky pochodovali na Staroměstském náměstí v Praze také četři Stanislav Jandura (*1902, †1951) a Karel Petrák (*1924, †2009), svobodník Vladislav Kučera (*1925, †1999), vojín Ludvík Ditrich (*1925, †2009), Ludvík Horta (*1924, †1977), budoucí kazatel sboru Josef Jančík (*1925, †2012), Jaroslav Petrák (*1923, †1977), Josef Petrák (*1924, †1998) a Věnceslav Petrák (*1926, †1995).
- 32 *Harfa Siónská : Sbirka duchovních písní / Přeložil z němčiny a uspořádal Jan Tuček.* – První vydání. – Zelov : Jan Pospíšil, 1898. – 363 s. **Poznámka:** Oblíbená sbírka bohemských byla dvakrát vydaná pro potřeby evangelického sboru v Bohemce s pomocí sborů ČCE v r. 1995 (red. David Balcar) a SR ČCE, sborů ČCE a OS Exulant v r. 1998 (red. Petr Brodský). Celkový náklad činil 30+200 výtisků.
- 33 Br. Miloslav Vintř byl znám také tím, že kol. r. 1915 zasadil v Bohemce první ovocný strom.
- 34 Pravděpodobně to byl baptistický sbor z obce Fedorivka Veselynivského okresu Mykolajivské oblasti, kde bohemští někdy žili.
- 35 Slovo "niva" má stejný význam v ukrajinštině, jako i v češtině: "rovná polní plocha" nebo obecně "pole", na kterém se pěstují obilniny.
- 36 Viz web stránky Bohemského vzdělávacího a výchovního zařízení: <http://www.bogemka-nvk.edukit.mk.ua/>
- 37 Br. kazatel J. Jančík byl autorem náčrtu Bohemky, z kterého byl pak zhotoven situační plán "Bohemka v roce 1945" pro publikaci: ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Země otců. Cit. dílo, s. 501 (viz Příloha 2).*
- 38 DRBAL, A. Nová Bohemka (město Pervomajsk v Mykolajivské oblasti). – In: *Dějiny Čechů na Ukrajině / Історія чехів в Україні.* – Київ : НАУ, 2013. – S. 205 (600 s.). – ISBN 978-966-598-842-7
- 39 ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Zelów. Cit. dílo, s. 396.* Uvádí se chybný datum narození Viléma Rejchrt (viz vysvětl. č. 8).